

Her Yönüyle

BASKIL

Editörler:

Prof. Dr. Hasan KÜRÜM

Dr. Öğr. Üyesi Korkmaz ŞEN

YIKILMAZLAR BASIN YAY. PROM. VE KAĞIT SAN.TİC.LTD.ŞTİ.
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/C Güneşli Bağcılar İSTANBUL
Tel.: 0212 630 82 38 – 0212 630 34 73 – 0212 630 28 32 / Faks: 0212 602 02 10
Güneşli VD: 953 009 3395 / Matbaa Sertifika No: 45464
Basım Yeri: İSTANBUL

Elazığ-2020

BİR DİNİ TECRÜBE TÜRÜ OLARAK TÜRBE ZİYARETLERİ (BASKİL ÖRNEĞİ)

Aysel Tan*

Öz

Halk kültüründe dinî yaşantılar genellikle rasyonel alanın dışında ele alınır. Bireysel nitelikler vurgulanarak duygu ağırlıklı yönüne dikkat çekilir. Bu nedenle dinî tecrübeler çok farklı özellikler gösterebilir. Dinin kültürel düzeyde tecrübe edilmesi dinî nitelikli tecrübelerin mistikleşmesine yol açmaktadır. Halk edebiyatı, dinler tarihi vb. alanlarda türbe ziyaretleri konusunda birçok çalışma yapılsa bile, mistik tecrübeler içine dâhil edilebilecek türbe ziyaretleri insanlara “*Allah’ın varlığına dair bir delil*” sunabilme imkânına göre bir din felsefesi meselesi olarak daha önce ele alınmamıştır.

Bu bildiride Baskil’de bulunan türbe ziyaretlerinin insanların Allah’a olan inançlarını, Allah’ı hissetmelerini ve ona yönelmelerini nasıl etkilediği ortaya konmaya çalışılacaktır. Bunun için Baskil’deki türbeleri ziyaret eden veya daha önce ziyaret etmiş kişilerle yapılan görüşmelerle türbe ziyaretlerinin bireyler üzerindeki etkisi tespit edilip Allah’ın varlığına bir delil olma meselesi açıklanmıştır. Baskil’de yaşayan yirmi dört kişiye sorulan sorularla türbe ziyaretlerinin dini tecrübe açısından önemi ortaya konulmuştur. Ve ziyaretlerin bireyler üzerindeki etkileri belirlenmiştir. Bu etkilerin bazen dinî nitelikte ve ziyaretin Allah’ı hissetmesine vesile, olduğunu söyleyenler olduğu gibi bazen de bundan tamamen farklı amaçlarla türbe ziyareti yaptığını söyleyenler de vardır. Türbe ziyaretini Allah’ın varlığına bir delil olarak düşünme yerine *mistik bir tecrübe* ile aslında bir ‘*dua etme ve yardım alma mekânı*’ olarak düşünen insanlar; hastalıklardan şifa bulmak, iş bulmak, aile geçimsizliklerinden kurtulmak, sınavlarda başarılı olmak, kısmet aramak, yağmur yağması, hayvanların hastalıklarının iyileşmesi, ...vs. nedenlerle türbe ziyareti yapmaktadır. Çok az insan türbe ziyaretini ‘*Allah’ın varlığına delil*’ arama amaçlı yapmakta ve *bir dinî tecrübe* gibi düşünmektedir.

Anahtar Kavramlar: Baskil, türbe, ziyaret, dinî tecrübe, mistik tecrübe, delil.

TOMB VISITS AS A TYPE OF RELIGIOUS EXPERIENCE

(THE EXAMPLE OF BASKIL DISTRICT)

Abstract

Religious experiences in folk culture are generally handled outside the rational field. Individual qualities are emphasized, and emotion-oriented aspects are

* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Felsefesi Doktora Öğrencisi, ayseltan@gmail.com.

highlighted. Therefore, religious experiences can display very different features. Experiencing religion at a cultural level leads to the mystification of religious experiences. Even if there are many studies on tomb visits in the fields of folk literature, history of religions etc., tomb visits, which can be included in mystical experiences, have not been handled as a matter of religious philosophy according to the possibility of providing people with "evidence of the existence of God".

In this report, it will be tried to reveal how the tomb visits in Baskil affected people's belief in Allah, how they feel and turn towards God. For this purpose, the effect of visiting the tombs on individuals was determined through interviews with people who visited or had visited the tombs in Baskil, and the issue of being an evidence for the existence of God was explained. With the questions asked to twenty-four people living in Baskil, the importance of the tomb visits was revealed in terms of religious experience. And the effects of visits on individuals have been determined. There are those who say that these effects are sometimes of a religious nature and cause the visit to feel God, and sometimes there are those who say they visited the tomb for completely different purposes. People who think of the tomb visit as a "place of prayer and help" with a mystical experience instead of thinking of the existence of God as evidence; He is visiting the tomb for healing from illnesses, finding jobs, getting rid of family incompatibilities, being successful in exams, seeking fortune, raining, healing of animal diseases, etc.. Very few people visit the tomb to search for 'evidence of God's existence' and think it as a religious experience.

Keywords: Baskil, tomb, visit, religious experience, mystical experience, evidence.

Giriş

Din felsefesinde Tanrı'nın varlığına kanıt olarak ileri sürülen teistik delillerin (ontolojik, kozmolojik, teleolojik.vb.) Aydınlanma filozoflarınca eleştirilmesi sonucu düşünürler alternatif bir delil üretme ihtiyacı hissetmişler ve böylece dinî tecrübe delili ortaya çıkmıştır. Friedrich Schleiermacher (ö.1834) ile başlayan bu delil arayışına en büyük katkıyı William James (ö.1910), *The Varieties of Religious Experience* (Dinsel Deneyimin Çeşitleri⁶⁷⁷) adındaki kitabıyla yapmıştır. Dinî tecrübeler, James'in çalışmalarından sonra din felsefesinin konusu haline gelmiştir.

Bir delil olarak kabul edilmesi yeni bile olsa, dinî tecrübelerin tarihten gelen köklü bir geçmişi vardır ve bu her türlü dinî kültürde ortaya çıkan dinî geleneklere dayanmaktadır. Bu tür tecrübeler dinden dine, kültürden kültüre ve gelenekten geleneğe farklı özellikler gösterebilir.

⁶⁷⁷ James William, *The Varieties of Religious Experience*, The Pennsylvania State University, A Penn State Electronic Classics Series Publication, USA, 2002; Bu kitap Türkçeye çevrilmiştir: *Dinsel Deneyimin Çeşitleri*, (Çev. İsmail Hakkı Yılmaz), Pinhan Yayıncılık, 2017.

Türbeler ve türbe ziyaretleri hemen hemen her kültürde görülen bir dinî/mistik tecrübe biçimidir. İnsanlar her devirde ölüleri tanzim etmek ve atalarına saygı göstermek için çeşitli yolları denemişlerdir. Zaman zaman bu saygı gösterme ileri boyutlara varabilmiş ve türbeler evlere hatta kutsal mekânlara yani cami/kilise/havra içine kadar taşınmıştır. İstanbul'da ve Anadolu'nun birçok yerinde ibadethanelerin içinde türbelerin olduğunu görmek mümkündür. Nitekim gördüğümüz kadarıyla, Şeyh Hasan Baba türbesi de camiinin içindedir.

Türbe ziyaretleri, din felsefesi açısından ele alınıp değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Çünkü bu ziyaretleri yapanların niyetleri amaçları, Allah'a yönelişlerinin din açısından niteliği ve içeriği önemlidir. Amaç elbette burada ziyaret edenin halini psikolojik olarak tahlil etmek değil (bu din psikologlarının işidir), ziyaret edenin bu ziyaret sonucunda Allah'ın varlığını hissedip hissetmediği, bunun Allah'ın varlığına bir delil olarak düşünüp düşünmediği noktası din felsefesi açısından önemlidir. Türbe ziyaretinin bu tür fonksiyona sahip olup olmadığı bu sunumun ana konusu olacaktır.

Din felsefesi açısından türbe ziyaretini değerlendirebilmek ve Allah'ın varlığını 'hissetme, duyumsama' şeklinde bir hisle onun hakkında bir delil oluşup oluşmadığını belirlemek için Elazığ/Baskil ilçesinde on yedi sorudan oluşan bir anket yapılmıştır. Çeşitli yaş, cinsiyet, eğitim ve meslekten insanlara türbe hakkında ne düşündüklerini ve bu ziyaretlerin üzerlerinde bıraktığı etkiler araştırılmıştır.

Dinî Tecrübe'nin Tanımı

Dinî tecrübe, düşünürlere göre daha önceden bir Allah inancına sahip olan insanlar tarafından yaşanan bir tecrübe biçimidir. Çünkü bu tecrübeyi yaşayan veya yaşadığını düşünen kişiler kendilerini genellikle 'inanan' olarak tanımlamaktadır. O nedenle bu tür dinî tecrübeler "Allah inancından yine Allah inancına giden delil"⁶⁷⁸ diye tanımlanmıştır. Dinî tecrübe yaşayan (yani türbe ziyareti yapan) kişi bu tecrübeden önce (ziyaret yapmadan önce) de 'inanan/Müslüman' olduğunu kabul eder. Bu nedenle herhangi bir dinî tecrübe yeni bir inanca yol açmaz, sadece var olan inancı kuvvetlendirir (türbe ziyareti inancı kuvvetlendirici etkisi olup olmadığı bu çalışmanın ana konusudur).

Dinî tecrübe meselesinde "dinî" olarak ifade edilen türbe ziyaretinin dindeki yeri ve önemi de ele alınması ve değerlendirilmesi gereken önemli bir konudur. Bu çalışma yapılan araştırmada bu konuya yönelik sorular sorularak bu mevzu aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Dinî Tecrübe Çeşitleri

Dinî tecrübelerin birçok çeşidi vardır. Dua, ibadet, duaya cevap verilmesi, Allah'ın yardımını görmek, zalimlerin cezalandırılması⁶⁷⁹, rüya yoluyla meydana

⁶⁷⁸ Mehmet S. Aydın, *Din Felsefesi*, Selçuk Yayınları, 3. Bas., Ankara, 1988, s. 85.

⁶⁷⁹ Cafer Sadık Yaran, *Dinî Tecrübe ve Meûnet*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2009, s. 77, 92, 136.

gelen tecrübeler⁶⁸⁰, sezgi, ilham, önsezi, keşf, hayal ve yoğun his vb. şeklinde oluşan tecrübeler⁶⁸¹, hac-türbe ziyareti gibi belli bir mekânda meydana gelen tecrübeler şeklinde çeşitli dinî tecrübe türlerini saymak mümkündür.

Dinî tecrübeler özellikle de sıradan insanların yaşadığı dinî tecrübeler çoğu zaman bir ihtiyaç ve çaresizlik sonucu ortaya çıktığı görülmektedir. İnsanların başına gelen kötü olaylar, hastalıklar, psikolojik ve ailevi sorunlar insanları Allah'a yönelmekte ve ona yakınlaştıracak yollara başvurma ihtiyacı hissettirmektedir. Herhangi bir sorunu çözememekten kaynaklı çaresizlik de insanları dinî tecrübe ile –üstün ve sınırsız kuvvet sahibine yönelerek- bir anlamda mucizevi bir kurtuluş isteğine yönlendirmektedir. Sonuçta insanların Allah'a yönelmesinin itici gücünün genellikle kötü olaylar olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Türbe merkezli dinî tecrübe yaşayan insanlar nadiren sevinçli bir olay veya durumda türbeye gitmektedir.

Baskil Türbeleri

Baskil'de yaptığımız araştırmaya göre Baskil'de hemen hemen herkesin - hayatında bir kez bile olsa- türbe ziyareti yaptığı ortaya çıkmıştır. (Kaynak kişilerin hepsi türbe ziyaretine gittiklerini söylemişlerdir.⁶⁸²) “Senede 1-2 kere türbe ziyaretine gidiliyor, eskiden çok gidilirdi, Çarşamba günü gidilir genellikle, şimdi ise cenaze için gidiliyor eskisi gibi gidilmiyor artık” (K19). Kaynak kişiler Baskil haricinde de birçok türbe ziyareti yaptıklarını ifade etmişlerdir. Baskil merkeze çok yakın ve Baskil mezarlığının içinde olduğu için, Şeyh Hasan Baba Türbesi ziyaret edilen yerler içinde ilk sırada yer almaktadır. Araştırma yaptığımız herkes bu türbeye gittiğini söylemiştir.⁶⁸³ Abdul Vahap Türbesi (K2,K11,K13,K15,K18), Pir Ömer Türbesi (K2), Şeyh Tayyar Türbesi (K5), Zikirli Hoca (K9), Musa Baba (K9), Hıdır Baba (K11, K12, K18), Musa Hervani (K11), Pir Kemal (K12,K18,K21,K24), Seyit Ocağı (K15, K21,K24), Şehit Türbesi (K20), Haydar Baba (K24), Kasım Baba (K21,K24) türbelerine gittiklerini söylemişlerdir. Ayrıca bu türbeler dışında Elazığ merkezde ve şehir dışında türbe ziyareti yapanlar da vardır. Baskil dışında türbe ziyareti yapanlar ve gittikleri yerler: Harput'a (K6), Kastamonu'daki türbelere gitmiş (K10), Harput'a, Fethi Ahmet'e, Konya'da Mevlana Türbesine (K11), “Veysel Karani'ye gittik, Urfa'ya gittik (K12)”. Ashab-ı Keyf, Mevlana Türbesi, Harput Türbeleri (K13), Adıyaman'daki türbeler, Harput (K14), İskenderun Kırıkhan Türbesi (K15), Eyüp Sultan Türbesi “Manevi açıdan diğerlerinden daha farklı” /İstanbul, Adana'da Çoban Dede, Battalgazi

⁶⁸⁰ Laing R.D. , *Ruh Hastalığını Anlamak (Aşkın Yaşamı)*, Kaknüs Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2001, 219-220.

⁶⁸¹ Yaran, 2009, s. 66; Fatma Aslantürk, *Şehbenderzâde Filibeli Ahmet Hilmi'ye Göre Dinî Tecrübe*, Erciyes Ü., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2010, s. 9.

⁶⁸² Kaynak kişilere kaynakçada yer verilmiştir. Bundan böyle kaynak kişiler (K) kısaltmasıyla gösterilecektir. Hayatında en az bir kere türbe ziyareti yapanlar: K1/K2/K3/K4/K5/K6/K7/K8/K9/K10/K11/K12/K13/K14/K15/K16/K17/K18/K19/K20/K21/K22/K23/K24.

⁶⁸³ Şeyh Hasan Baba Türbesine Gidenler:

K1/K2/K3/K4/K5/K6/K7/K8/K9/K10/K11/K12/K13/K14/K15/ K16/K17/K18/ K19/K20/K21/K22/K23/K24.

Türbesi/Malatya (K16). Ankara’da Hacı Bayram Türbesi Harput türbeleri (K17), Harput, Ankara’da, Maraş, İzmir, Sakarya, İstanbul, Zonguldak, Eskişehir’de türbeleri gördüm (K18), Elazığ’daki türbeler (K19), Hasta için birçok türbe gezisi Hacı Bayram, Eyüp Sultan, Karyağdı Türbesi/Ankara (K21), Harput Türbeleri, Arap Baba Türbesi, Cizre’de Nuh Peygamber’in Türbesine gittim (K22).

Belli bir yaşın üstünde olanlar yani yaşlılar gençlere göre daha çok türbe ziyareti yapmaktadır (K2,K9,K11, K12) ve bu alışkanlıklarını sürdürmektedirler. Türbe ziyaretine sık sık gittiğini söyleyenler (K15) (K16) olmakla birlikte çoğunlukla senede birkaç defa gittiğini söylemiştir. Kadınlar erkeklere göre türbeleri daha çok ziyaret etmektedir. Türbe ziyaretleri genellikle aile, akraba ve arkadaşlarla yapılmaktadır. Eğitim farkı olmaksızın eğitilmiş veya eğitimsiz hemen hemen herkesin türbeye gittiği ve türbe ziyaretini önemseydiği görülmektedir.

Türbe ziyaretini yapanlara türbede yatan şahısla ilgili bilgilerinin olup olmadığı sorulduğunda çok az insanın türbe ile ilgili bilgisi olduğu görülmüştür. Şeyh Hasan Baba türbesiyle ilgili, Şeyh Hasan’ın yürüyerek hacca gittiğine dair bir rivayet (K7) vardır. “Fethi Ahmet’in cesedi çürümemiş (Arap Baba’yı kastediyor) (K10)”, “orada yatanlar şehit, büyük zatlar, Allah’ın yanında hatırlı zatlar (K13)”, “Horasanlı büyük bir zat olduğunu duydum, kim olduğunu merak etmedim sadece televizyondan duyduklarımı biliyorum (K18)”, şeklinde cevap vermişlerdir. “Türbeden herhangi bir beklentimiz yok onlar sadece Allah dostlarıdır (K21)” diyenler de vardır. Bu konudaki bilgileri şifahî kültüre dayalı bilgilerdir.

Türbe Ziyaretinin Amacı

1)Gezi Amacıyla Gidenler: “Gezi amacıyla gittik (K1)”, “gezme amaçlı ziyaret ediyoruz (K4).” “Herkes gidiyor diye gidiyorum, içten değil yani (K5)”. “Ziyaret amaçlı gittim, hiçbir amacım olmadı (K10).” “Gezi amacıyla gittim (K16).” “Sadece gezi amaçlı gittim (K17).” “Belli bir amaçla gitmiyorum, sadece aileden gördüğümüz için gittim, amaç yok (K18).” “Gezi amacıyla gittim. Dinî olarak beklentim yok (K22).” “Gezi amacıyla gidiyorum, olumlu bir beklentim yok (K23).”

2)Her şey İçin Gittiğini Söyleyenler: “Her şey için gidiyoruz (K8).” “Her şey için gittim (K9).” “Her şey için gittim (K17).” Bu her şey ifadesinin içine sağlık sorunları, dilek dileme, dua, ibadet, ailevi meseleler, evlilik meseleleri girmektedir.

3)Sağlık Sorunları: Türbe ziyaretlerinde ilk sırayı sağlık sorunları almaktadır. İnsanların büyük bir çoğunluğu sağlık nedeniyle birçok türbeyi ziyaret ettiğini söylemiştir.

“Arkadaşımın çocukları olmuyordu onun için gitmişlerdi (K1).” “Tıbben çaresi olmayan hastalığa sahip hastası ve derdi olanların genellikle türbeye gittiğini (K3)”, şifa amaçlı (K4), hastalık nedeniyle gittiğini (korkuyormuş korkusu geçsin diye türbeyi ziyaret etmiş, türbe ziyaretinden sonra korkusu geçmiş) (K6). “Elazığ depresminden sonra psikiyatriye gittim sonra türbeye gittim, genellikle sağlık sorunları için gidiyorum (K7)”, “hasta için gittim (K9)”, “hastalık için gittik”

türbede yatarak tedavi olmaya çalışanlar ve rüya ile şifa bulmaya çalışanlar olmuştur, bazen rüya gördüğünü söylemiştir (K11).

“Akrobamın çocuğu olmadığı için bir kere gitmişim (K14)” “Çocuğum rahatsızdı, gelişmiyordu, dizlerim ağrıyordu o nedenle gittik (K15).” “Babam hastaydı, hastalığı için gittik. Bunalımdaydı, aslında ilaç kullanıyordu, ama ziyaretten sonra iyileşti (K20).” “En çok sağlık sorunları için gittik, türbe türbe gezdik. Çaresiz hasta bir yeğenim vardı, doktordan şifa bulamayınca manevi açıdan şifa olsun diye götürdük (K21).” “Akralardan türbeyi ziyaret için gelenler var. Özellikle ruh sağlığı bozuk olanlar bir Cuma gecesi geliyor. Orada yatıyor (K23).”

Türbelerin Hastalıkları Tedavi ettiği ile ilgili rivayetler

Türbede yatan kişilerle ilgili anlatılan efsanevi/mistik hikâyeler vardır. Bu hikâyeler genellikle türbenin hastalığı iyileştirdiği rivayetleri etrafında şekillenmektedir.

1.Rivayet: “Dayımın hanımı kötürümdü, oraya gitti. Hayvanlarla taşıyorlardı, o kadar kötü bir şekilde gitti. Bir gece türbede yattı. Yürüyerek türbeden çıktı (K9).”

2.Rivayet: “Dizim ağrıyordu, romatizmam var. Biri beni sırtında götürdü yürüyerek döndüm (K12).” “Hasta biri, Pir Kemal’in türbesine gidip uyumuş. Rüyasında sofraya görmüş, sofradan yemiş iyileşmiş (K12).”

3.Rivayet: “Elazığ’dan ve Elazığ dışından buraya yabancılar geliyor. Mesela Manisa’dan bir kadın geliyor. Kadın Hasan Baba türbesine kızını getirmiş, zihin hastasıymış. Kızı türbede uyumuş sabah uyanınca iyileşmiş. Her yıl gelip 4-5 gün kalıyormuş imkânı olsa ömür boyu kalacaktı, her yıl gelip kurban kesiyormuş, adak adanmış (K13).”

4.Rivayet : Gönülden inanan kişi gidince şifasını buluyor, inanç meselesi. Kör gelen görerek gidiyormuş diyorlar. Onlar da (türbede yatanlar) bizim gibi kul ama derviş, okumuş, boş insanlar değiller (K18).

5.Rivayet : “Bir tanıdık korkudan yüz felci geçirdi, Pir Kemal türbesine gitti. Kurban kesti, iyileşti geldi. Başka bir tanıdığım -halamın oğlu- sancılı gitti iyileşti geldi. Bir tane hoca kötürümlük oldu, yine iyileşti geldi. Türbeye gidip sudan içip çocuğu olanlar var (K24).”

Türbe Ziyareti Hastalıklardan Kurtarabilir mi?

“Hastası olanlar, dergi olanlar dua etmek için oraya gidiyor, Allah’a yalvarıyor, tıbben çaresi olmayan hastalıklar var (K3)” “Hastalıktan kurtulamaz (K10).” “Hayır, kurtaramaz (K19).” “Bence hastalıklar geçiyordur, önemli yeri var, inanarak gidiyorsun, Allah’la şeye geçiyorsun. İnandığın için Allah yardımcı oluyor (K20).” “Hastayı götürüyorduk, türbede yatınca sabah sağ salim belki eve götürürüz diyorduk, ümidimizi kaybetmiyorduk (K21).” “İnanmıyorum pek, ama ümitsiz hastalar olunca, Allah kimseyi ümitsiz yapmasın (K22).”

4)Sınav İçin: “Sınav için türbe ziyareti yaptık (K7)”, “sınavlar için türbeye gittim (K11).”

5)Çocuklar İçin: “Çocuklar için gittim (K8).”

6)Manevî Açıdan İyi Hissetmek/Dua İçin: “Dua için gittik, namaz kıldık (K1)”, “şehitlere dua için gidiyoruz, namaz kılıyoruz (K2).” “Günahların affolunması için, arınmak için, Allah’a bu vesileyle daha yakın olmak için, çünkü onlar Allah’ın günahsız kulları o vesileyle gidiyoruz, namaz kılıyoruz (K3).” “Namaz kıldık, dua ettik (K6).” “Dua için gittik (K7).” “Allah için iki rekât namaz kıldık (K8).” “Türbeyi ziyaret edince huzur buluyorum, olumlu düşünüyorum. Kadir gecesinde, teravide dua etmek için gidiyoruz (K10).” Niyaz-namaz-dua yapıldığı için kendisini manevî açıdan türbe ziyaretinde iyi hissettiğini söyleyenler de vardır (K11). “Duayı Allah’a peygambere yaparım, ama bunu her yerde yaparım, cüz okurken, namazda, camide, türbede aynı şeyi düşünürüm (K11).” “Dinî günlerde, kandilde, bayramlarda namaz kılıp mevlit okuyoruz, genellikle camide yer kalmayınca oraya gidiyoruz (K13).” “Kur’an-Yasin okuyorum, ‘Allah’ım beni koru’ diyorum (K17).” “Mevlit için gittim, pek kalmadığım için pek bir şey hissetmedim (K17).” “Dualarımızın kabulünde Allah’a vesile olsun diye gidiyoruz yoksa o da bizim gibi aciz bir kul. İki rekât şükür namazı kılmak, manevi açıdan huzur veriyor. Dua etmek, tek başına Allah’a sığınmak güzel oluyor (K19)” “Türbede dua okudular, oturdular ben de oturdum okudum, bekledim (K20).”

7)Mezarlık Ziyaretine gidince Türbeyi ziyaret edenler: “Babamın mezarı orada, bazen de arkadaşlar piknik için gidiyoruz (K5)” “Fethi Sekin için gidiyoruz, yeğenlerim var bayramda kabir ziyareti yapıyoruz (K8).” “Her şey Allah’tan ama türbede yatanın suyu yüzü hürmetine duamız kabul olsun diye gidiyoruz. İlkbahar’da çiçek zamanı ziyaret ediliyor. Mezarlıklara gidince ziyarete de gidiyoruz (K13).” “Mezarlıklar olduğu için her zaman gidiyoruz, ziyaret yerinde mevlit okunuyor, yemek yeniyor, hem camii de var (K15).” Camide mevlit de okunuyor (K16).” “Yakın olmak için Hasan Baba’ya gidiyoruz, sık sık gidiyoruz. Ötülerimiz var orada (K16).” “Herhangi bir alışkanlığımız yok. Mezarlık orada olduğu için mezarlığa gidince oraya da gidiyoruz. Otuz sene önce özel gidiliyordu, kurban kesiliyordu, şimdi o adetler ortadan kalktı (K18).” “Mezarlıklar var diye gittik (K23).”

Türbe İçin Adak Adayıp Kurban Kesenler

Duası kabul olması için türbeye adak adayıp, duası kabul olduktan sonra türbede kurban kesenler olduğu gibi (K11), şehir dışından gelip kurban kesenlerin rivayetleri de vardır (K13). “Türbeye adak adadık, işimiz olunca kurban kestik (K15)”, “adak adadım (K17)”, “Allah’tan istiyorum, çaput bağlamıyorum (K24).”

Türbe ile İlgili Rüyalarda

“Türbeye gidince rüya gördüm, güzel bir rüyaydı (K8).” “Rüyama girdi, rüyamda gördüm (K11).” “Hasan Baba’da tek yatsam korkmam, çok yattım, bazen rüya gördüğüm oldu (K12).” “Bir gün Hasan Baba’yı rüyamda gördüm. Rüyamda

bana bir bez bir de dana getir, seni affedeyim diyordu. İki metre bez aldım götürdüm (yeşil türbe bezi), ikinci gece tekrar rüyama girdi. Seni affetmedim dedi, sonra leğen kalaylattım leğeni götürdüm. Ondan sonra rüyama girmedi ama danayı daha almadık, yıllar geçti üstünden (K13).” “Türbede yatan kişiyi rüyamda gördüm (K15).” “Türbe ile ilgili rüya gördüm (K16).” “Rüyamda sakallı bir dede gördüm, hocaya git dedi, üzerinde büyü var dedi (K17)” “İki küçük çocuğum vardı, hamileydim onu kürtaj yaptıracaktım. Rüyamda türbenin yanında mezarı olan halamı gördüm. Halam türbenin yanındaki dikenleri gösterip, senin yanın burası halin kötü dedi. Kürtaj yaptırmaktan vazgeçtim. Birinden duydum, Pir Kemal’in türbesini altın bulmak için kazan biri rüyasında Pir Kemal’i görmüş. Senin yüzüne vuracaktım ama temiz değilsin demiş (K24).”

Türbe Ziyareti ve Dinî Tecrübe

Türbe ziyareti ve sonrasında türbe ziyaretinin insanlar üzerindeki etkilerinin nasıl olduğu sorusuna şöyle cevap vermişlerdir:

“Manevi hislerim arttı, Allah’a daha yaklaştım. Öyle hissediyorum (K1).” “Allah’a inanan biri olarak ibadet yerinde heyecan oluyor. Kişiden kişiye farklılık elbette olur, farklı duygular oluyor. Dinî duygular ön plana çıkıyor, o duyguyla gidiyorsun beynin de öyle düşünüyor (K3).” “Manevi olarak bir değişiklik yok (K6).” “Türbe ziyaretinde orada yatan kişinin yardımını hissettim, üniversite sınavını kazandım. Türbe ziyaretinde Allah’a daha yakın hissettiriyor insan kendisini ama o maneviyat uzun sürmüyor. Kokusu bile yetiyor. (K7). Ziyaret sırasında huzuru buluyoruz seviniyoruz (K8).” “Manevi olarak rahatladım, mutlu oldum, türbede iken Allah’a yakın olduğumu düşünüyorum (K9).” “İnsanın içi huzurla doluyor, ziyaret edilmeli, manevi açıdan önemli (K10).” “Allah’a yakın hissettim, türbenin her yerine yüzümü sürüyorum (K11).” “Türbe ziyaretinde elbette sanki her istediğin olacak gibi, Allah’a yakın hissediyorsun. Onlar peygamberin soyundan geliyorlar, manevi yönden iyiler, o nedenle sende iyi olmaya çalışıyorsun, dedikodudan uzak durmaya çalışıyorsun (K13).” “Allah’a daha yakın hissettim, beni rahatlatıyor (K14).” “Allah’a daha yakın hissediyoruz (K15).” “Allah’ı hissetme açısından daha farklı oluyor, tıpkı cami gibi. Manevi açıdan daha iyi hissediyorum (K16).” “Türbe ziyaretinde manevî bir farklılık hissettim. Öncelikle Allah’a inanıyoruz, ama türbeler şuna inanıyoruz, buna inanıyormuşuz girer. Sadece manevi olarak rahatlatma var (K17).” “Türbe ziyareti sırasında kendimi huzurlu hissediyorum, Allah’a yakın hissediyorum, o zat Allah’a yakın, onun vesilesiyle Allah’a dua etmek daha güzel sanki Allah’ın evi gibi (K19).” “Türbeye gidince içim değişik oldu. Dua iyi bir şey. İlk başta tedirgin oldum. Tedirginliğim kötü anlamda değil ama. Dua okuduk, sonra tedirginliğim geçti. (K20).” “Eskiden türbeye gidenler şifa bulurlarmış, temiz insan giderse Allah onu kurtarır. Her şeyde inancım olacak. Kâbe gibi oraya gidemiyoruz, türbeye gidiyoruz. Allah’a daha yakın hissediyorum, ister istemez o his oluyor çünkü o hisle gidiyorsun (K21).” “Türbe ziyareti sırasında herhangi bir şey hissetmedim, benim için herhangi bir mezar ziyaretinden bir farkı yok (K22).”

Türbe Ziyaretinin Batıl İnanç Olduğunu Düşünenler

“Eleştirme gibi bir niyetim yok insanlar gidebilir (K1).” “Türbe ziyaretinin olumlu bir etkisi yok, cami önceliklidir, türbe fayda sağlamaz (K2).” “Olumlu/olumsuz bir farkı yok dinen medet ummak yanlış, Allah her şeyi duyar, bilir (K3).” “Namazda, sadece Allah’tan isterim, türbenin faydalı olduğunu düşünmüyorum, türbeyi vesile yapmam, bir şey hissetmem. Aynı şeyi Umre’de de yaptım, sadece Allah’tan isterim, taşa el sürmem (Hacerül Esved’i kastediyor) (K5).” “Direkt türbeden dilemek yanlış ama orada diliyoruz (K16).” “Aile ve gelenekten gördüklerimiz nedeniyle belli bir amacı olmadan türbe ziyareti yaptım. Hacı Hasan’a ip bağlanıyor, taş konuyor, bunların hepsi batıl inanç. Çocukları olsun diye, evlenmek için böyle yapıyorlar (K18).” “Dinî açıdan beklentim yok, Allah aracı kabul etmediği için türbeler ile ilgili olumsuz düşünüyorum. Dinde yeri yok, Kur’an ve hadiste bir yeri olmadığını görüyoruz (K22).”

Türbe Ziyaretinin Cami gibi Önemli Olduğunu Düşünenler

“Türbelerle camiler aslında birliktedir. Önemli buluyor ve olumlu düşünüyorum. Geçmişte yaşamış manevî anlamda yüksek insanların türbeleri yapılıyor (K7).” “Allah’a inanıyorum elbette, bize bir şey yapmaz sadece vesile olsun diye gidiyoruz (K8).” “Dinde yeri var, çok güzel (K10).” “Türbe ile ilgili her şeyin olumlu olduğunu düşünüyorum (K12).” “Türbe ile ilgili olumlu düşünüyorum (K14).” “Hacı Hasan Türbesine ve her türbeye iyi diyorlar, iyi geliyor diyorlar, orada uyuyorlar, rüya görüyorlar ben de olumlu düşünüyorum. Türbelerin ve caminin çok önemli olduğunu düşünüyorum (K20).” “Türbe ziyareti önemli (K21)”, “türbeye de camiye de gezi amaçlı gidiyorum (K22).” “Türbe ziyareti çok önemli inancımızda yeri var (K24).” “Önemli olduğunu düşünüyorum ama çok değil, ölünün faydası olmaz. Allah’tan isteyin deniliyor, hocalardan duyduklarımız. Şifa Allah’tan diyorlar (K23).”

İnanç, Dinî Tecrübe ve Türbe Ziyareti İlişkisi

Türbe ziyaretlerinin çoğu, insanları olumlu yönde etkilemektedir, olumsuz etkilediğini söyleyenler yoktur, sadece birkaç kişi herhangi bir şey hissetmedim, demiştir. Türbe ile cami ziyaretini karşılaştırdığımız soruda kişilerin türbeyi cami ziyaretinden farklı görmediğini hatta türbe ziyaretini kadınlar daha kolay ve çekinmeden yaptıkları görülmüştür. Eğitimi olmayan oldukça yaşlı bir kadın teravîh namazı dışında dua etmek için camiye gidemeyeceğini, giderse toplum tarafından ayıplanacağını söylemiştir (K9). Bu husus çok önemlidir, kadınlar Ramazan ayı dışında camiye erkeklerin mekânı gibi düşünmekte ve gitmeye çekinmektedirler. Bu anlamda kadınlar türbelere daha kolay gidebilmekte, orada Kur’an/cüz okumakta, mevlit düzenlemekte ve sosyalleşebilmektedir. Camilerin kadınlar tarafından etkin kullanması ve onlara çeşitli faaliyetler konusunda kolaylıklar tanınması için Diyanet İşlerine büyük görevler düşmektedir. Aynı etkinlikleri kadınlar camide de rahatlıkla yapabilmelidir.

Türbe ziyaretini yapmak ve oradan şifa bulmak için “inancı güçlü olması gerektiğine” vurgu yapan kişiler (K21), şifanın sadece inananların başına

geleceğini, kendilerinin bu anlamda günahkâr olduğunu o nedenle şifa bulamadığını söylemektedir. Bir anlamda insanlar türbe ziyaretinden şifa bulabilmelerinin şartı inanmaktır.

Türbe ziyaretinin dindeki yeri hakkında pek fikirleri olmayan Baskilliler şifahî kültüre dayalı olarak biri iki şey dışında pek bilgisi yoktur. Bu konuda Diyanet İşlerinin halkı bilinçlendirme konusunda çalışma yapması gereklidir.

Sonuç

Türbe ziyareti yaparak insanların yaşadığı dini tecrübelerin, din felsefesi açısından en önemli değeri Allah'ın varlığını hissetme, Allah'a yakın hissetme meselesidir. Bu soruyu sordığımız kişilerin çoğunluğu türbe ziyaretinin çok farklı olduğunu orada çok farklı hissettiklerini, Allah'a daha yakın olduklarını, dualarının hemen kabul edileceğini duygusuna kapıldıklarını söylemişlerdir. Bu anlamda türbe ziyaretinin kişinin hislerine bağlı olarak *Allah'ın varlığına götüren bir delil* olarak düşünmek mümkün görünmektedir. Fakat bu konuda daha önce olumsuz düşünenler, yani türbelerin duanın kabulüne, hastalığın şifa bulmasına veya sınavlarda yardıma faydası olmadığını düşünenler ise türbede kendilerini Allah'a yakın hissetmemektedirler. O zaman türbe ziyaretinde ön kabuller önemlidir. Bu anlamda *türbe ziyareti hem gelenekten hem de aile ve kültürden gelen inançlarla ve ön kabullerle beslenen bir dini tecrübe biçimidir*. Eğer bu tür ziyaretlerin faydalı olacağına dair kişiler içlerinde bir inanç besliyorlarsa yani 'kendini doğrulayan inanç', onlarda bir dini tecrübe biçimine dönüşmekte ve Allah'a yakınlığa yol açmaktadır. Fakat böyle bir inancı beslemeyen, türbe ziyaretinin yanlış olduğunu düşünenlerde ise böyle bir yakınlık olmamakta ve dolayısıyla bu tür bir ziyaret sonucu oluşan tecrübe Allah'ın varlığına bir delil olarak düşünülmemektedir.

Ek Bilgi

Türbe Ziyareti İle İlgili Anket Soruları

Cinsiyet (K) (E) Yaş () Nerelisiniz (Baskil) Eğitim (ilk) (orta) (lise) (üni) (yl) (dok)

Meslek (.....) Din açısından kendinizi nasıl görürsünüz (dindar, geleneksel, dindar değil).

1)Hayatınızda hiç türbe ziyareti yaptınız mı, yaptıysanız hangi türbe ve ne zaman?

2)Türbe ziyaretiniz kaç saat/gün sürdü? Türbede yattığınız oldu mu?

3)Türbeyi ziyaret etme amacınız ne idi? (sağlık sorunları, evlilik, dilek dileme, dua etme, kurban kesme, günahlardan af için, sınav için, kısmet, ailevi sorunlar, çocukla ilgili sorunlar, çocuğun olmaması)

4)Türbe ziyaretinizde olağanüstü, sıra dışı veya esrarengiz bulduğunuz ve 'dinî veya manevî' olduğunu söyleyebileceğiniz bir deneyim yaşadınız mı?

-Türbe ziyaretinde, orada yatan şahsın bana yardım ettiğini hissettim,

-Türbe ziyaretinden sonra sağlığıma kavuştum,

-Türbede yatan kişinin her zaman yanımda olduğunu hissedirim,

-Türbede yatan kişinin beni yönlendirdiğini, duamı kabul ettiğini düşünürüm,

-Türbede yatan kişiyi rüyamda gördüm ve dedikleri doğru çıktı.

5)Türbe ile ilgili özel bir deneyiminiz oldu mu veya ziyaret ettiğiniz kişi hakkında çevrenizden özel bir şey duydunuz mu?

6)Türbe ziyareti sizin hayatınızı ne yönde etkiledi? (olumlu/olumsuz)

7)Türbe ziyaretini tek başınıza mı yaparsınız yoksa ailenizle, komşularınızla veya arkadaşlarınızla mı?

8)Duaların kabul olması açısından türbe ziyareti mi daha önemlidir yoksa camiye gidip dua etmek mi?

9)Türbe ziyareti sırasında Allah'ın varlığını, melekleri, peygamberi veya türbede yatan şahsı hissettiğiniz oldu mu?

10)Türbe ziyareti sırasında kendinizi nasıl hissediyorsunuz? (hiçbir şey değişmiyor, sakin, mutlu, huzursuz)

11)Türbe ziyaretini ne kadar sıklıkla yaparsınız? (ara sıra, sık sık, her zaman) Oran olarak camiye gitme ile kıyasladığınızda hangisi daha çoktur, türbe ziyareti mi yoksa cami ziyareti mi?

12)Türbe ziyareti inancınızda veya olaylara bakışınızda değişiklik yaptı mı? (daha inançlı oldum, değişiklik olmadı, inancım sarsıldı)

13)Türbe ziyareti sizin için ne kadar önemli (çok önemli, önemli, önemsiz), neden?

14)Baskil haricinde benzer türbeleri ziyaret ettiniz mi? Bu ziyaretlerinizin amacı ne idi?

15)Sizce türbe ziyareti ile insanlar hastalıklarından kurtulabilir mi veya duaları kabul olur mu veya kısmetleri açılır mı, ya da Allah'ı hissedebilirler mi?

16)Türbe ziyaretinin dindeki yeri nedir? Bununla ilgili bir ayet veya hadis biliyor musunuz? Veya geçmişlerden/ailenizden/aile büyüklerinden bir haber veya bilgi veren oldu mu?

17)Türbe ziyareti ve türbede yatan kişi sayesinde Allah'a daha yakın olduğunuzu düşünüyor musunuz?

Kaynakça

Aslantürk Fatma, *Şehbenderzâde Filibeli Ahmet Hilmi'ye Göre Dinî Tecrübe*, Erciyes Ü., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2010.

Aydın Mehmet S., *Din Felsefesi*, Selçuk Yayınları, 3. Bas., Ankara, 1988.

James William, *The Varieties of Religious Experience*, The Pennsylvania State University, A Penn State Electronic Classics Series Publication, USA, 2002

James William, *Dinsel Deneyimin Çeşitleri*, (Çev. İsmail Hakkı Yılmaz), Pinhan Yayıncılık, 2017.

Laing R.D. , *Ruh Hastalığını Anlamak (Aşkın Yaşantı)*, Kaknüs Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2001.

Yaran Cafer Sadık , *Dini Tecrübe ve Meûnet*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2009.

Sözlü Kaynak Bilgileri

K1:Erkek, 31, Esnaf, Lise Mezunu, Elazığ/Baskil.

K2:Erkek, 75, İnşaat/Çiftçi, İlkokul Mezunu, Elazığ/Baskil.

K3:Erkek, 41, Belediye İşçisi, Üniversite, Elazığ/Baskil.

K4:Kadın, 47,Ev Hanımı, İlkokul Mezunu, Elazığ/Baskil.

K5:Kadın, 45,Ev Hanımı (Bekâr), Üniversite, Elazığ/Baskil.

K6:Kadın, 47, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu, Elazığ/Baskil.

K7:Kadın, 26, Ev Hanımı, Üniversite (İşletme Bölümü), Elazığ/Baskil.

K8:Kadın, 67,Ev Hanımı, İlkokul Mezunu, Elazığ/Baskil.

K9:Kadın, 70, Ev Hanımı, Eğitim Yok, Elazığ/Baskil.

K10:Kadın, 22,Ev Kızı, Üniversite (Adalet Bölümü), Elazığ/Baskil.

K11:Kadın,70,Ev Hanımı, Eğitim Yok, Elazığ/Baskil.

K12:Kadın, 72, Ev Hanımı, Eğitim Yok, Elazığ/Baskil.

K13:Kadın, 69, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu, Elazığ/Baskil.

K14:Kadın, 38, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu, Elazığ/Baskil.

- K15:**Kadın, 67, Ev Hanımı, Eğitim Yok, Elazığ/Baskil.
- K16:**Kadın, 50, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu, Elazığ/Baskil.
- K17:**Kadın,30,Ev Kızı, Üniversite (Adalet Bölümü), Elazığ/Baskil.
- K18:**Erkek, 58, Emekli Memur, Lise Mezunu, Elazığ/Baskil.
- K19:**Kadın, 53,Ev Hanımı, Ortaokul Mezunu, Elazığ/Baskil.
- K20:**Kadın,15,Öğrenci, Lise'de Öğrenci, Elazığ/Baskil.
- K21:**Kadın,50, Ev Hanımı (Bekâr), Lise Mezunu, Elazığ/Baskil.
- K22:**Erkek,64,Serbest Meslek, İlkokul Mezunu, Elazığ/Baskil.
- K23:**Erkek,49,Esnaf , Ortaokul Mezunu, Elazığ/Baskil.
- K24:**Kadın, 50,Ev Hanımı, İlkokul Mezunu, Elazığ/Baskil.